

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

*ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ*

Հետազոտության թեման՝ Պրոբլեմային ուսուցման
մեթոդաբանությունը և կիրառումը առարկայի դասավանդման
գործընթացում

Առարկան՝ Տիգիկա

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Շ. Հայրապետյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Աբովյանի Վ. Համբարձումյանի
անվան N10 հիմնական դպրոց

Երևան 2023

Բովանդակությամբ ուղևորություն

1. Առաջաբանությամբ ուղևորություն	3
2. Պորթուգալական ինքնուրույն մեթոդականությամբ ուղևորություն	5
3. Պորթուգալական ինքնուրույն ֆունկցիաները	8
4. Ուղևորական արթուրի ինքնուրույն տրամաբանությամբ ուղևորություն	9
5. Պորթուգալական ինքնուրույն կիրառական ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում 9	
6. Պորթուգալական դասի կառուցվածքային մոդելը	17
7. Եզրակացությամբ ուղևորություն 19	

Հարցը՝ Պորթուգալական ինքնուրույն կիրառական որքանո՞վ է նպաստում սովորողների ուղևորական առաջընթացմանը, տրամաբանական, դիպեքտիկական մտածողությամբ զարգացմանը և նրանց մղում ստեղծագործական, հետազոտական գործունեության:

Հետազոտության նպատակն է՝ Վերլուծել արթուրի ինքնուրույն առանձնահատկությամբ ուղևորական կիրառական սահմանները՝ ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում:

Հետազոտության ինդիկատորներն են՝

- Բացահայտել արթուրի ինքնուրույն դերը ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում:
- Բացահայտել արթուրի ինքնուրույն դրական և բացասական կողմերը:
- Ուղևորական արթուրի ինքնուրույն վերաբերող գիտատեսական մեթոդական գրականությամբ ուղևորություն:

Ներածութիւն

Ուսուցումը նախապատու դրված մանկավարժական գործընթաց է, ճանաչողական գործունեություն, որը իթանում է սովորողների՝ գիտական գիտելիքներ, կարողություններ ու հմտություններ ձեռք բերել ու գործունեությունն իրենց ստեղծագործական կարողությունները զարգացնել ու, գիտական աշխարհայացք ձևավորել ու, բարոյական որակներ ու համոզմունքներ ձեռք բերել ու համար:

Իր զարգացման ընթացքում ուսուցումն անցել է տարբեր փուլերով՝ աստիճանաբար բավարարելով կյանքի պահանջները և ձգտելով հաղթահարել նաև այն դժվարությունները, որոնք առաջացել են սովորելու ցանկություն բացակայությունն պարճառով: Այժմ դարոցում հիմնականում կիրառվում է բացարական-ցուցադրական (իլյուստրատիվ) տեսակը, մասամբ էլ պորբլեմային:

Իլյուստրատիվ է անվանվում ուսուցման ավանդական եղանակը, երբ դասանյութերի բացարձակությունը ապահովվում է զննական բազմազան միջոցների օգտագործմամբ: Այստեղ սովորողները հիմնականում լսում են, կարդում, մտապահում և վերարտադրում: Սա ուսուցման ամենասին, ամենաշատ ուսումնասիրված և բազմաթիվ ձևափոխումների ենթարկված տեսակն է: Այս տեսակը կենսունակ է և գերիշխողն է դարոցում, որովհետև դամարդկությունն անկողմից ստեղծված, ընդհանրացված ու համակարգված փորձի ամենաինչ ողական փոխանցումն է նոր սերնդին: Սակայն այս տեսակը բավարարչափով չի ապահովում սովորողների ինքնուրույնությունը, մտածողական և ստեղծագործական ընդունակությունների զարգացումը: Պարաստի գիտելիքների հաղորդումը ձևավորում է շատիմացող, բայց քիչ մտածող և քիչ որոնող, ինքնուրույնությունն չունեցող անձնավորություն: Բացի այդ, ուսուցման այս տեսակը չկարողացավ հաղթահարել սովորողների մի

զգալ ի մասի անտարբերությամբ ու նաև ուսման նկատմամբ: Անտեսվում է նաև ուսուցման գործընթացի սուբյեկտներից մեկը՝ սովորողը, հաշվի չեն առնվում նրանձնական շահագրգռվածությամբ ու նաև նպատակները: Շահագործվում է սովորողների հիշողությամբ ու նրանք՝ հաճախ շոշափելով ստեղծագործական մտածողությամբ ու որսը: Չախազանց մեծ դեր է հանդես բերում ուսման իթաններին՝ համարյա ամենտեսելով ամենակարևոր դրդապատճառը՝ մոտիվը: Ուսուցման արդեն ակնհայտ դարձած թերություններից ազատվել ու որոնումները հանգեցրին ուսուցման միևնույն տեսակի ստեղծման, որի արմատները հասնում են Հին Հունաստանի մտավորականությանը: Ուսուցման այս տեսակը իր ժամանակակից տեսքով սովորողներին է ներկայացնում տեսական կամ գործնական արժեքներ և պահանջում է ուժեղ դրանք: Այս նոր տեսակը կոչվեց **արդի եմպիրի** ուսուցում, որը ժամանակակից դիդակտիկայում ուսուցման առաջավոր մեթոդներից մեկն է: Ըստիս մանկավարժ Յու. Ա. Ամիրջանյանի, այն ներառում է մանկավարժական բազմաթիվ արժեքավոր մեթոդների ու հնարների օգտագործման հնարավորություններ, ենթադրում սովորողների ինքնուրույն մտածողությամբ զարգացման և այն հեռանկարներ:

Ուսուցման այս տեսակը վաղուց է դարձել իրարամերժ, հակասական մեկնաբանությամբ ուսուցողների և գնահատականների առարկա: Հեղինակների միևնույն պայմանագնահատում է որպես ուսուցման արդյունավետության ասպիտակման կարևոր միջոց: Այն կարևորվում է հարկաբանորեն ուսուցման նյութը բացարձեք իս, քանի որ այդ դեպքում դասանյութի հիմնական մասը, որպես կանոն, ուրացվում է բարձր մակարդակով և ստեղծագործական աշխատանքների համար և այն հնարավորություններ է ստեղծում: **Պրոբլեմային** ուսուցումը կիրառվում է, երբ առաջանում է հակասություն սովորողի նախկին գիտելիքների ու նոր ստացած ինֆորմացիայի միջև, որն էլ ձևավորում է հարցը նրա գիտակցության մեջ, իսկ հարցի պատասխանը որոնելու համար աշակերտը սկսում է ինքնակամ գործունեությամբ ունենալ:

Հեղինակների միևնույն հակառակ է պնդում: Ըստ նրանց՝ այդ ուսուցումը սովորողների գիտելիքների որակը ասպիտակելու հնարավորություններ չունի, քանի որ սովորողների միտքն այնքան նվազ է լինում, որ անմիջապես անհետանում է, երբ հանդիպում են դժվարությունների: Նրանք հնարավոր չեն համարում կիրառել այս ուսուցումն այնտեղ, որտեղ սովորողները գիտելիքների պակասի պատճառով

չ են կարող ինքնուրույն սաքար լ ու ծել ինդիրները, գտնել հարցերի պատահանները: «Չի կարելի որ շ ու սուցու մը դարձնել արոբլ եմայ ին, քանի որ կրթութիւնն բովանդակութիւնն մեջ կան շատ բարդ հարցեր, որոնք անմաշէլ ի են աշակերտներին՝ արոբլ եմայ ին եղանակով ինքնուրույն սաքար լ ու րացնել ու համար»¹: Նման պարկերացու մը չի համապատահանում իրականութիւնը, քանի որ այ դ ու սուցու մն իրականացվում է նաև այ նախի մեթոդներով, որոնք չ են պահանջում աշակերտի ինքնուրույն ն աշխատանքը: **Պորբլ եմայ ին** ու սուցման կարևոր առանձնահատկութիւնն է, որով նա տարբերվում է ավանդականից, այ ն է, որ նասովորողի մեջ առաջացնում է տլյ պ ու սուցման գործունէութիւնն մեջ ընդգրկվել ու կոնկրետիմացական նպատակ և ծառայ ու մ սովորողին՝ իր նպատակին հասնել ու համար: Սովորողի մեջ արթնանում է իմացական պահանջմունքը, այ սինքն՝ անսովորն ու տարօրինակը պարզել ու ձգտումը, այ լ կերպաաւծ, իր հոգեմտավոր հանգստութիւնը վերականգնել ու ցանկութիւնը ունը²:

Պորբլ եմայ ին ու սուցման մեթոդաբանութիւնը ունը

Ամեն մեթոդ վառէ, եթէ աշակերտին ընտել սցնում է հասարակ ընկալ ման կամ պահվում թիւն, և լ ալ է, եթէ նրամեջ ինքնագործունէութիւնը ուն է արթնացնում:

Ադուլ Ֆրիստերվիզ

«Պորբլ եմ» բառն ունի հունական ծագում, նշանակում է՝ ինդիր, առաջադրանք, հանձնարարութիւն ուն: Արդի իմաստով արոբլ եմը տեսական կամ գործնական ինդիր է, որը ձևավորվում է սովորողի գիտակցութիւնն մեջ և պահանջում է լ ու ծում, ու սուցման իրում, հետազոտում:

Պորբլ եմայ ին է կոչվում այ ն ու սուցումը, որի ընթացքում սովորողները, ու սուցչի ղեկավարութիւնն, իրենց ունեցած գիտելիքների հիման վրա լ ու ծում են արոբլ եմայ ին ինդիրներ, հաղթահարում արոբլ եմայ ին իրավիճակներ, որոնում գործողութիւնն նոր եղանակներ, կարգավորում ու

¹ Педагогика, Под ред. Г. Нейнера и Ю. К. Бабанского, М., "Педагогика", 1984.:

² Ադիանուր մանկավարժութիւնն ուն, Արգեյ Անուկյան, Երևան 2005, էջ 56

կողմնորոշում իրենց գործունեությանը, գործադրում արժեքները, մասնակի որոնողական կամ Էվրիստիկական, հետազոտական մեթոդներ, ինքնուրույն սաբար ձևակերպում իրենց մտահանգումներն ու եզրահանգումները, հասնում վերջնական նպատակի³:

Նպատակը. սովորողների տրամաբանական մտածողության և ստեղծագործական գործունեության զարգացումն է, որը կարելի է իրականացնել արժեքներով ինդիկատորներով ու ծելով, արժեքներով ինդիկատորներ հաղթահարել ու միջոցով:

Էությունը. արժեքներով ինդիկատորների ստեղծումն է, որն արթնացնում ու ակտիվացնում է սովորողների մտածական գործունեությանը: Այն հնարավորություն է տալիս գիտակցել ու ստեղծված իրականացում, հայտնաբերել ու առաջադրված ինդիկատորներում առկա հակասությունները, առաջադրել ու վարկածներ, կիրառել ու ունեցած գիտելիքները, արժեքներով ու ծելով ու նոր եղանակներ հայտնաբերել և վերջնարդյունքին հասնել: Պորել ժամանակն ու սուղման հիմնական **հասկացություններն** են. արժեքներով ինդիկատոր, արժեքներով հարցը և արժեքներով ինդիկատոր:

Պորել ժամանակն ինդիկատոր որոնելի անհայտից բխող ենթաարժեքներով ու արժեքներով ինդիկատորների համակցությունն է, որն առաջացնում է արժեքներով ինդիկատորներ: Ըստ Բրանկայի արժեքներով ժամանակն ու սուղման առաջադրանքների ու սուղմանական գործունեության կազմակերպումն է իմացական ինդիկատորների կամ առաջադրանքների օգնությամբ, որոնք ունեն չլրացված տեղեր, պատահանը ստանալ ու համար անբավարար պայմաններ: Վ. Օկոնը արժեքներով ինդիկատորն է համարում միայն այն հարցը, որը պահանջում է փաստերի սովորական վերաբերման: Պորել ժամանակն ինդիկատորները նախորդում են տեսական դրույթների հաղորդմանը, իսկ տեղեկատվականի դեպքում՝ հաջորդում⁴: Եթե սովորողն ընկալում է ինդիկատորն որպես արժեքներով ինդիկատորն ու ծելում է այն, ապա հասնում է նրանում ընդունակություն ունենալի զարգացման գլխավոր պայմանն է: Պորել ժամանակն ինդիկատորներն անգամ թույլի հաշվողական ունակություն ամբողջությամբ սովորողին թույլ տալիս ոչ միայն զգալ ֆիզիկական երևույթների բարդությունը, այլ և հասկանալ դրանց էությունը, հասնել արժեքներով ինդիկատորն ու ծելման և իմաստավորման, իրեն տեսնել հայտնագործողի դերում: Առանձնացնում են արժեքներով ինդիկատորի հետևյալ առանձնահատկությունները.

³ Մանկավարժություն, Յու. Ա. Ամիրջանյան, Ա. Ս. Սահակյան, 2005, էջ 228

⁴ ԲՆԱԳԵՏ N 3-4, 2010

- ✓ Պրոբլեմայ ին հոգեվիճակի առկայ ու թյ ու ն:
- ✓ Որոշակի պարաստված ու թյ ու ն և հետաքրքր ու թյ ու ն պրոբլեմայ լ ու ծ ու մ ը վնասել ու ճանապարհին:
- ✓ Ոչ միանշանակ լ ու ծ ման հնարավոր ու թյ ու ն:
- ✓ Պրոբլեմայ ին ինդիքը աքսք է իր անսովոր ու թյ ա մբ, անսպասել ի ու թյ ա մբ և ոչ ստանդարտ ի նել ով առաջացնի հետաքրքր ու թյ ու ն: Այ ն գրավ ու մ է սովորողներին, եթե պրոբլեմայ ու ն է հակառ ու թյ ու ն ներ: Պրոբլեմայ ին առաջադրանքը աքսք է առաջացնի զարմանք, ստեղծի հ ու զական միջակայ ր:
- ✓ Պրոբլեմայ ին ինդիքը աքսք է պրոբլեմայի որոշ չ ախով իմացական կամ սեփականական դժվար ու թյ ու ն ներ:
- ✓ Պրոբլեմայ ին ինդիքը ենթադր ու մ է հետազոտական տարրեր, տարբեր եղանակներով դրակատարման ու ղ ի ների վնաս ու մ, դրանց համեմատ ու մ:

Պրոբլեմայ ին հարցը առաջացն ու մ է ճանաչ ողական դժվար ու թյ ու ն, սովորողին ստիպ ու մ է գիտակցել և ընդ ու նել առաջացած պրոբլեմայ ին իրավիճակը, որ ու նել գործող ու թյ ան սոր եղանակներ, «հայ տնագործել » սոր գիտել իքներ՝ որ ու նել ի անհայ տը գտնել ու համար: Դրանք այ նախ սի հարցերն են, որ ու նց օգն ու թյ ա մբ ստեղծվ ու մ է հիմնախնդիրը: Պրոբլեմայ ին է այ ն հարցը, որի պատասխանը սովորողի գիտել իքներ ու մ չ կան առաջացն ու մ է դժվար կաց ու թյ ու ն՝ պրոբլեմայ ին իրավիճակ: Պրոբլեմայ ին հարցն իր պատասխան ու մ պրոբլեմայ ու մ է սոր գիտել իք՝ որ ու նել ի անհայ տ: Պրոբլեմայ ին հարցի ճիշտ լուծակերպ ու մ ը, առաջադր ու մ ը կախված է ու ս ու ը չ ից, այ սինքն՝ նա ընտր ու մ է այ նախ սի հարցեր, որ ու նց պատասխաններն այ նապ ման պրոբլեմայ ու ն ներ ի անհայ տներ և պահանջ են որ ու նել գործող ու թյ ան սոր եղանակներ: Վ. Ի. Չազվյ ազինսկին գր ու մ է. «Պրոբլեմայ ին է այ նախ սի հարցը, որն ի տարբեր ու թյ ու ն ինֆորմացի ու նի, աջակերտներին գիտել իքները պարաստի վիճակ ու մ չ ի հաղորդվ ու մ, այ լ նրանց առջև պրոբլեմ է դն ու մ, որ ինքն ու թյ ու ն նախար լ ու ծ են»: Ինքն ու թյ ու ն աջխառնքները պրոբլեմայ ին ու ս ու ը ման անհրաժեշտ բաղադրամաս են համար ու մ Չ. Ի. Կալ միկովան, Ա. Ա. Ցեյ տլ ինը և այ լ ու թ⁵:

Ըստ պրոբլեմայ ն ու թյ ան սկզբ ու նքի՝ հարցերը ստորաբաժանվ ու մ են երկ ու իմբի՝ տեղեկատվական և պրոբլեմայ ին: Հարցը, որին պատասխանել ու համար սովորողը վնաս ու մ է պարաստի պատասխան, պրոբլեմայ ին բն ու ն թ

---

⁵ Մերգեյ Մանուկյան, Ընդհանուր Մանկավարժություն, Երևան 2005թ., էջ 271
7

չ ու նի: Պրոբլ Եմայ ին Է համարվում մ այ ն հարցը, որը տրամաբանական կապու նի նախկինում յ ու րացված տրամաբանական հասկացու թյ ու ն ների հետ յ իր մեջ պարունակում Է իմացական դժվարու թյ ու ն ներ, առաջացնում Է զարմանքի զգացում՝ նորը հնի հետ համադրել իս: Պրոբլ Եմայ ին հարցը, ինչ պես նաև պրոբլ Եմայ ին ինդիքը համարվում են մտածողու թյ ան օբյ եկտի բնու թագրերը: Հարցը կարող Է մտնել պրոբլ Եմայ ին ինդիքի կազմու թյ ան մեջ՝ կատարել ով նրա պահանջի գործառու յ թը և հանդես գալ ով որպես հարաբերականորեն ինքնատիպ մտածել ակերպ ինչ պես առանձին պրոբլ Եմացված կարծիք, որը պատահան Է պահանջում:

Պրոբլ Եմայ ին իրավիճակը պրոբլ Եմայ ին ու սու ըցման գլ իավոր օղակն Է: Այ ն սովորողների համար ստեղծված հոգեկան լ արված պահն Է, որը լ ի Է հակասու թյ ու ն ներով: Այ ն առաջանում Է, երբ տեսական կամ գործնական ինդիք լ ու ծել իս սովորողի ու ն եցած գիտել իքները չ են բավարարում և նաընկնում Է անել անել ի՝ պրոբլ Եմայ ին իրավիճակի մեջ: Պրոբլ Եմայ ին իրավիճակն ու ղիղ կապի մեջ Է ու սու մնական նյ ու թի տրամաբանու թյ ու նից:

Պրոբլ Եմայ ին իրավիճակը դիտարկվում Է որպես դժվարու թյ ան վիճակ, որը ծագել Է որոշակի ու սու մնական իրավիճակում, սովորողների կողմից նախկինում սովորած գիտել իքների և նոր ձեռք բերված գիտել իքների միջև առաջացած հակասու թյ ու ն ների պարճառով՝ պատահանել ու համար ծագած իմացական հարցին:

«Պրոբլ Եմայ ին իրավիճակը, - գրում Է Տ. Ա. Իլ յ ինան - ծագում Է մ այ ն ժամանակ, երբ կահակասու թյ ու ն իմացու թյ ան և չ իմացու թյ ան միջև»⁶:

Հակասու թյ ու նը, որ ծագում և սովորողի իմացական գործու նեու թյ ան շարժիչ ու ժն Է դառնում, առաջանում Է նրագիտել իքների միջև: Որևէ օբյ եկտի մասին արդեն ու ն եցած գիտել իքները ռեակցիայ ի մեջ են մտնում նոր ձեռք բերվածների հետ և սկսվում Է փոխացառող փոխգործու նեու թյ ու նը, որն Էլ սովորողին հարկադրում Է որոնու մների դիմել ՝ ստեղծված վիճակից դու րս գալ ու համար⁷: Պրոբլ Եմայ ին իրավիճակը իմացու թյ ան արոցեսում առաջացած հակասու թյ ան ստեղծած հոգեվիճակն Է և դրսևորվում Է ներքին աններդաշնակու թյ ամբ, կակածի, զարմանքի, տարակու սանքի և անբավարարվածու թյ ան հոգեվիճակներով: Այ սախով, պրոբլ Եմայ ին

⁶ Ильина Т. А., Педагогика, М., "Просвещение", 1984, с. 320

⁷ Հնդհանուր Մանկավարժություն, Սերգեյ Մանուկյան ,Երևան 2005, էջ 275

իրավիճակը ոչ թե ամեն տեսակ իմացական դժվարությամբ ունենե, այլ այն դժվարությամբ ունը, որը ծագում է հակասությամբ անհաղթահարման արոցեսում:

Պորբլ եմայ ին ու սուլ ցման ֆուլ նկցիաները երկուսն են՝ զարգացնող և դաստիարակչական:

Չարգացնող ֆուլ նկցիաներն են. մոդել ավորում է աշակերտների մտածողությամբ ունը, ուսուցման անարկաների տրամաբանությամբ ունը մոտեցնում է գիտությամբ ունների տրամաբանությամբ, իսկ ուսուցման տրամաբանությամբ ունը՝ ճանաչողական տրամաբանությամբ: Պորբլ եմայ ին ու սուլ ցումն իրար է միացնում ուսուցման և մտածողությամբ օրինաչափությամբ ունները, ընդլայնում է սովորողների որոնումների ոլորտը: Չարգացնող որոշ ֆուլ նկցիաներ իրագործվում են ինդուկտիվ և դեդուկտիվ մեթոդների կիրառմամբ: Ինդուկտիվ մեթոդի կիրառմամբ ընդլայնվում են արբլ եմայի ու ծման որոնումները, բարձրանում է սուբյեկտիվ ստեղծագործական մակարդակը: Դեդուկտիվ մեթոդը հնարավորությամբ ունենե սպիտակ ուրացրած գիտելիքներից առանձնացնել նոր գիտելիքները:

Դաստիարակչական ֆուլ նկցիաներն են. սովորողների ստեղծագործական հմտությամբ ունների դաստիարակումը, ձեռք բերված գիտելիքների ստեղծագործաբար օգտագործումը, ստեղծագործական փորձի կուտակումը: Սովորողների մեջ ձևավորվում են նոր իրավիճակներում գիտելիքները կիրառելու և փոխանցելու կարողությամբ ուններ, մշակվում են որոշակի հայացքներ, զգացմունքներ, կոլեկտիվիզմ, փոխադարձ հարգանք, հույզեր, ընկերասիրությամբ ուն: Ձևավորվում է նաև ուսուցչի գիտական աշխարհայացքը, որի միջոցով նակողմնորոշում է աշակերտների ճանաչողական, տեսական ու պրակտիկ գործունեությամբ ունը, դիրքորոշումը, զարգացնում և ձևավորում պարկերացումները, համոզմունքները՝ աշխարհի, նրա օրինաչափությամբ ունների, հասարակությամբ և մարդու նկատմամբ:

Մանկավարժներն առանձնացնում են արբլ եմայ ին ու սուլ ցման երեք մակարդակներ.

- առաջին մակարդակում ուսուցիչն առաջադրում և ձևակերպում է արբլ եմը, այնուհետև սովորողներին ուղղորդում է ու ծման ուղիների ինքնուրույն որոնման:
- երկրորդ մակարդակում ուսուցիչը միայն նշում է արբլ եմը, իսկ սովորողն այն ինքնուրույն ձևակերպում և ու ծում է:

- Երրորդ մակարդակում սովորողն ինքնուրույն նախար տեսնում է արժեքներ, ձևակերպում և հետազոտում է նրալ ու ծման հնարավորություններն ու եղանակները:

Ուսու մնական արժեքները և ու ծման տրամաբանությունը ու նը.

1. արժեքները ին հոգեվիճակի վերլուծությունում,
2. արժեքները ներդրում, դժվարություններ ան էություններ ան գիտակցում,
3. արժեքները հասակ ձևավորում,
4. անհայտություններ ան սահմանափակում, տեղայնացում,
5. հնարավոր պայմանների որոշում բարեհաջող և ու ծման համար,
6. արժեքները և ու ծման պատկերացում, որը ախտաբան է իր մեջ ներառել և ու ծման մի քանի տարբերակ,
7. Ենթադրություններ և վարկածի առաջադրում, որը ձևավորվում է «տրամաբանորեն առաջ քալել ու» արդյունքում,
8. վարկածի ապացուցում. իրականացում է հետազոտման ճանապարհով, որոնք ստուգվում են,
9. արժեքները և ու ծման ստուգում. նպատակների հակադրում, ինդիկատորների, գործնականում ստացված արդյունքի և տեսական եզրակացությունների համապատասխանել իրությունում,
10. և ու ծման գործընթացի վերլուծությունում և կրկնությունում⁸:

Պրոբլեմայ ին ուսու ցման կիրառումը ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում

Բնությունը ուսն ամեն ինչի մասին պատկերացում է հոգացել, որ ամեն տեղ սովորել ու բան գտնես:

Լեոնարդո ԴաՎինչի

Ուսու մնական առարկայի արդյունավետ ուսու մնաիրումը և պատկերացում ու որպես ապագամասնագիտություն ուսն դիտարկելը պայմանավորված է առարկայի նկատմամբ ցուցաբերած հետաքրքրություններով:

---

⁸ ԲՆԱԳԵՏ N 3-4, 2010

Ֆիզիկան համամարդկայ ին մշակույ թի կարևոր տարր է, իսկ նրա հիմունքների ու սուղանու մը՝ պահանջարկված անհրաժեշտությամբ ունի: «Ֆիզիկա» ու սուղ մնական առարկան կարևոր է սովորողների գիտական աշխարհայացքի ձևավորման ու նրանց տեխնիկատեխնոլոգիական գրագիտությամբ, կյանքում հանդիարդ սարքերի, տեղակայանքների, տեխնոլոգիական համալիրների հետադարձակցվել ու համար անհրաժեշտ հմտությամբ ու ներքին, կարողությամբ ու ներքին ձեռք բերման գործում: Ցանկացած աշխատանքի, երևույթի նկատմամբ հետաքրքրախիրությամբ ու նից է ծնվում մի հետազայ ու մղանկատմամբ անձի ցուցաբերած վերաբերմունքը: Կարևոր է այն հարցը, թե համակարգված ձևով ինչպես կարելի է սովորողի մեջ հետաքրքրությամբ ու նախապես բնագիտությամբ կարևոր բաղադրիչներից մեկի, բնությամբ ճանաչողությամբ կարևոր ուղղությամբ՝ ֆիզիկայի նկատմամբ: Հարկավոր է ֆիզիկան հնարավորինս մոտեցնել մարդու կյանքին, այն դարձնել կենսական անհրաժեշտություն: Մարդը, ապրելով Երկրի վրա, իր կենսագործունեությունն իրենից անկախ իրականացնում է Երկրի ձգողական դաշտի ազդեցությամբ. ազատ անկման արագացում, գերբեռնվածության և անկշռության վիճակների առաջացում, մթնոլորտային ճնշման առկայություն, որի փոփոխություններով պայմանավորված մարդու ինքնազգացողության փոփոխություն: Լույսի, ձայնի ֆիզիկական հիմունքների բացահայտում ու մարդու համապատասխան զգայարանների հետ դրանց ներդաշնակեցում, կենդանի օրգանիզմների էլեկտրականության ուսումնասիրում և շատ ու շատ նման երևույթներ, որոնց իմացությունն ավելի մեծ հետաքրքրություն կառաջացնի ֆիզիկայի նկատմամբ: Առարկայի նկատմամբ սովորողի հետաքրքրությամբ ու ներքին պարզաբանել ու համար անհրաժեշտ է պարզել բոլոր այն հանգամանքները, ու սուղ ման միջակայքը, միջոցների համախումբը, որոնք դրական կամ բացասական առումով ազդում են այդ գործընթացի վրա: Լավ ընտրված ու մշակված ու սուղ մնական նյութը, որը կրում է նաև գիտահամարմարչելի բնույթ, սովորողի համար կարող է դառնալ դեռևս անհայտայ սկամայն ինդրիլ ու ծման բանալին, որն անվանում ենք «ուսուղ մնական հայ տնագործությամբ ունի»: Եթե ֆիզիկայի ու սուղ ման գործընթացում, ու սուղ ցլի դեկավարությամբ, սովորողը կարողանում է կատարել նման ու սուղ մնական հայ տնագործությամբ ու ներքին, ապանման սովորողը հետազայ ու մկատարում է նաև իրական գիտական հայ տնագործությամբ ու ներքին: Այսպիսով հիմունք ու սուղ ցիչն այնպես է կազմակերպում ֆիզիկայի դասը, որ

սրբի Եմայ ին, փորձարարական ու տեսական հայ տնագործություն ունենրի փոխ ըացնող շղթայ ով սովորողները հենց դասի ընթացքում ինքնուրույն հայ տնագործեն ֆիզիկայի կարևոր օրենքները: Նման հետաքրքիր իրավիճակներ առաջանում են տարբեր ձևերով, մեթոդներով ու տեխնոլոգիաներով, որոնց մեջ իր ուրույն տեղն ունի **սրբի Եմայ ին** ու սուցումը:

Պրբի Եմայ ին մեթոդաբանությամ կիրառումը առարկայի դասավանդման ժամանակ նախատում է, որ ուսուցումը դառնա աշակերտակենտրոն, համագործակցային: Պրբի Եմայ ին ուսուցումն ապահովում է սովորողների ստեղծագործական, տրամաբանական ներգրավվածությամբ ու նրանց ուսումնական գործընթացում և համարվում է սովորողների տրամաբանությամբ ակտիվացման ամենաարդյունավետ միջոցը:

Ֆիզիկայի ուսուցման գործընթացում անհրաժեշտ է.

- ձևավորել սովորողների ճանաչողական հետաքրքրությունները, նրանց մտավոր և ստեղծագործունակությունները,
- սովորողներին տալ բնություն ճանաչման հնարավորություն և գիտակցում՝ հիմք ընդունելով գիտություն ձեռքբերումներն ու այդ հենքի վրա քաղաքակրթական զարգացումները,
- սովորողներին ընձեռել ֆիզիկական գիտելիքների ինքնուրույն ձեռքբերման հնարավորություն,
- անհատական ուղղորդված մոտեցումներով սովորողներին մոտիվացնել դեպի կրթություն և ճանաչողություն բնագիտական սիրույթ⁹:

Պրբի Եմայ ին ուսուցումը համարվում է սովորողների մտածողությամբ և ստեղծագործական կարողությամբ ունենրի զարգացման անփոխարինելի միջոց: Եվ ուսումնառությամբ ընթացքում առաջացող հակառակությունները ծնում են զարմանք, հետևաբար և հարց, որոնց մասին ասված է. «Ամեն մի գիտություն բնավ ին հարցական նշանն է» (Օ. Բալզակ), «Չարմանքը որոշում է մեր գիտելիքների սահմանը» (Ֆ. Լարոշ ֆուկո):

Բերենք օրինակ, երբ ստեղծվում է հակառակություն մի կողմից՝ ուրացված գիտելիքների և մյուս կողմից՝ այն պահանջների միջև, որ ներկայացնում է նոր ինդիքը. սովորողները լավ գիտեն, որ

⁹ ԱՄՆԿՆ 4, 2020

ծանրությամբ ունենեցի միջև հավասարակշռությամբ ունի ինուսմե, երբ դրանք հավասար են ինուսմե: Ուսուցիչը հարց է տալիս. Կարո՞ղ է արդյոք փոքր ծանրությամբ ունը հավասարվել մեծ ծանրությամբ: Բնականաբար երեխաները բացասական պատասխան են տալիս: Ուսուցիչը փորձ է ցուցադրում (լծակի մոդելով): Սովորողները սպասում են փորձի միջոցով իրենց ասածի հաստատմանը, սակայն ստացվում է անսպասելի արդյունք. փոքր ծանրությամբ ունը հավասարակշռում է մեծին: Առաջանում է զարմանք, ծնվում է հարցը՝ որպես զարմանքի արդյունք. ինչպե՞ս կարող է նման բան տեղի ունենալ: Այստեղից էլ օրինաչափորեն անցում է կատարվում արոբլեմին. ինչպիսի՞ն են լծակի հավասարակշռությամբ ասյ մանները: Այս օրինակում հակասությամբ ուն առաջացավ նոր և հին գիտելիքների միջև: Այսինքն՝ կատարվում է այն ինչ նկարագրել էր Էյնշտեյնը՝ խոսելով ֆոտոէլեկտրական էֆեկտի հետևանքով գիտափորձի մասին. «Էքսպերիմենտը հակասում է մեր կանխատեսումներին և դրանով իսկ խարխումակ է այն տեսությամբ ունը, որի հիման վրա կառուցվել էր ինքը: Այն ինչ ին տեսությամբ անտեսանկյունից իրական էքսպերիմենտի արդյունքը զարմանալի է»¹⁰: Փիլիսոփայական գրականությամբ մեջ ասվում է. «Հակասությամբ ունը փաստերի և տեսությամբ միջև գիտական իմացությամբ արժիչ ուժն է: Նաճում և հանգում է տեսությամբ և արակտիկայի հակասությամբ՝ իմացությամբ և օբյեկտիվ աշխարհի միջև»: Ինչպես նշում է Եզնիկ Կողբացին, եթե տիեզերքը անզոր է, իմացությամբ ունը չի կարող եզր ունենալ: Նման հակասությամբ ծագումը կարելի է ասահովել նաև ֆիզիկայի դատերին՝ դարձնելով այն ուսուսման իմացությամբ արժիչ ուժ: Ըստ Սոկրատեսի, մարդու գիտակցությամբ մեջ հաճախ են կողք կողքի խաղաղ գոյակցում իրար չհամապատասխանող, իսկ երբեմն էլ հակառոգ գիտելիքներ, իսկ դրանց տերը բոլորովին էլ չի կակածում այդ մասին: Նույն երևույթն է նկատվում և գիտությամբ մեջ: Օրինակ, երբ գիտնականները սկսեցին մտածել Արեգակի արձակած ջերմությամբ առելիքնակի մասին և եկան այն եզրակացությամբ, որ նախքան վաղուց սպառված լինեք, առաջացավ հակասությամբ ուն՝ մի կողմում ջերմությամբ աղբյուրների մասին ունեցած նրանց գիտելիքների, մյուս կողմից էլ Արեգակի անսպառելի ունությամբ փաստի միջև: Կակածի տակ դրվեցին ջերմությամբ աղբյուրների մասին ունեցած հիմքային պարկերացումները: Սկսվեցին որոնումները, որոնք էլ հանգեցրին նոր իմացությամբ:

¹⁰ Эйнштейн А., Собр. научных трудов, т. 4, М., "Наука", 1967, с. 549.

Ուրեմն, հակառակ թյուր ունը, որ ծագում և աշակերտի իմացական գործունեության շարժիչ ուժն է դառնում, առաջանում է նրագիտելիքների միջև: Որևէ օբյեկտի մասին արդեն ունեցած գիտելիքները ռեակցիայի մեջ են մտնում նոր ձեռք բերվածների հետ և սկսվում է փոխացառող փոխգործունեությունը, որն էլ սովորողին հարկադրում է որոնումների դիմել՝ ստեղծված վիճակից դուրս գալ ու համար¹¹:

Պրոբլեմային ուսուցման մեթոդներն իրենց մեջ ներառում են. **արոբլեմային զրույցը, դասախոսությունն ու շարադրանքը:** Պրոբլեմային ուսուցման խոսքային մեթոդների մեջ է մտնում նաև բանավեճը, որը միշտ էլ գոյություն է ունեցել: Բանավեճի ժամանակ սկսվում է կարծիքների բախում, որն ապահովում է արոբլեմային հոգեվիճակի ծագում և արոբլեմային առաջացում: Այսինքն բանավեճը եղել է ավանդական ուսուցման մեջ և արոբլեմային ուսուցման մեթոդների համակարգում ստանում է նոր բաղադրյալ: Ինչպես հայտնի է, Էվրիստիկ է կոչվում այն զրույցը, որը կազմակերպվում է երեխաներին նոր գիտելիքների ձեռքբերման մղելու համար՝ օգտագործելով հարցեր, որոնք նրանց ստիպում են դիտել այս կամ այն երևույթն ու գտնել հարցերի պատասխանները: Չրույցի Էվրիստիկ մեթոդը, ամենայն հավանականությամբ, ստեղծվել է սովորողների զարգացումը չափազանց մեթոդներին փոխարինելու համար: Այժմ այդ զրույցը ստացել է մի նոր բաղադրամաս՝ արոբլեմային հոգեվիճակ անունով: Նման զրույցի հիմնական արժեքը այդ գործունեության զարգացնող արդյունքն է. օգտագործվող մեթոդը նախատեսում է հակառակ թյուր նկատելու, վարկածներ ձևակերպելու, որոնելու, սեփական տեսակետներ ունենալու և առաջ տպանելու կարողությունների ձևավորմանը: Իսկ այդ ընթացքում խորապես ուրացվում է նյութը, և ավագույնս այն մասները, որ ստեղծվում խոսքի զարգացման համար: 8-րդ դասարանում «Ձերմահաղորդականություն» թեման ուսումնասիրելիս կարելի է կիրառել զրույցի արոբլեմային մեթոդը: Ուսուցիչն այդ երևույթը աշակերտներին է ներկայացնում այնպես, որ հենց սկզբում ստեղծվում է արոբլեմային իրադրություն: Կատարվում է փորձ. փայտյա ածողը փաթաթվում է թղթով ու մոտեցվում այրվող սափրաքարի: Թուղթն անմիջապես բռնկվում է: Նույն փորձը կրկնվում է մետաղյա ածողի հետ: Երեխաներն սպասում են, որ կդիտվի նույնը, բայց թուղթը չի բռնկվում: Ստեղծվում է հակառակ թյուր երեխաների ունեցած գիտելիքների ու

¹¹ Ընդհանուր մանկավարժություն, Սերգեյ Մանուկյան, Երևան 2005, էջ 275

սպասել իքնեղի և փորձից ստացվածի միջև: Հակառակ թյուր ունը ծնում է զարմանք և տարակուսանք: Այս հոգեվիճակներն էլ ձևավորում են արոբլ եմը աշակերտի գիտակցության մեջ, որից էլ սկսվում է գրույցը:

Պրոբլ եմայ ինչ արտադրանքի էությունը, դեռևս 1967 թվականին, ներկայացրել է Մ.Ն. Սկարկինը. «Նրա էությունն այն է, որ ուսուցիչը ոչ թե ուղղակի հաղորդում է գիտություն, հայտնիչ է, թե որտեղից վերցված ճշմարտությունները, այլ ցույց է տալիս ճշմարտության ծագումնաբանությունը, այսինքն՝ ինչ-որ չափով վերարտադրում է նրանց հայտնագործություն ուղին: Պետք է արոբլ եմը՝ նախապես տալ է դրա լուծման արոցեսում առաջացած ներքին հակառակությունները, ենթադրություններ անում, քննարկում դրանք, ժխտում հնարավոր առարկույթները, ապացուցում ճշտությունը էքսպերիմենտների միջոցով (պատմելով գիտնականների կատարած փորձերի մասին): Այլ կերպասած, ուսուցիչն աշակերտներին ցուցադրում է գիտական մտածողության ուղին, ստիպում հետևել ճշմարտությանը տանող մտքի շարժմանը և նրանց դարձնում գիտական որոնումների համաձայնակից»¹²: Օրինակ՝ ուսուցիչը «Լույսի տարրալուծումը» թեմայի բացատրությունն սկսելուց առաջ երեխաներին հանձնարարում է պրիզմայի միջով դիտել լավ լուսավորված մարմինները, որոնց շուրջը տարբեր գույների հայտնվելը հիացմունք և զարմանք է առաջացնում: Նրանք չեն կարողանում բացահայտել, իրենց կարծիքով, տարօրինակ երևույթը: Դիտվող մարմինները գունավոր չեն, պրիզման՝ նույնպես: Որտեղի՞ց առաջացան գունավոր շրջանակները: Առաջանում է հակասություն, որն էլ ձևավորում է հարցը երեխայի գիտակցության մեջ, իսկ հարցի պատասխանը որոնելու համար նա սկսում է ինքնակամ գործունեությունը: Այս օրինակը պատկանում է մի ուսուցման, որն ստեղծում է այնպիսի պայման, որ այդ հարցը կամ խնդիրը ծնվում են սովորողի գիտակցության մեջ և նրան որոնման մղում: Հետևաբար այս ուսուցումն ունի նպատակահարուցման գործառույթ:

Պրոբլ եմայ ինչ արտադրանքը մի շարք առավել ութ ուններ ունի արոբլ եմայ ինչ մյուս մեթոդների նկատմամբ.

- ժամանակի առումով այն շատ ավելի ողակամ է, քանի որ արտաքուստ ամեն ինչ ուսուցիչն է անում,

¹² Ընդհանուր Սանկավարժություն, Սերգեյ Մանուկյան, Երևան 2005, էջ 321

- այս շարադրանքը կարևոր է բարդ պրոբլեմների և ուժման ժամանակ: Այս դեպքում ուսուցիչը աջակերտներին դարձնում է իր «հետազոտության» համամասնակիցը,
- ապահովում է բոլորի կողմից նյութի յուրացումը,
- եթե պրոբլեմային հետազոտության կամ զրույցի ժամանակ առջևից ընթանում են ուժեղները՝ հետևում թողնելով թույլերին, ապա պրոբլեմային շարադրանքի ժամանակ բոլորի համար համարյա թե հավասար հնարավորություններ են ստեղծվում:

Ուսուցիչը սովորողներին է ներկայացնում մի երևույթ, որը հակառակ է նրանց պարկերացումներին՝ առաջացնելով տարակուսանք ու զարմանք: Օրինակ՝ «Հիդրոստատիկ ճնշում: Հեղուկի ճնշումն անոթի հատակին և պարերին» թեմայի ուսուցման հիմնական խնդիրը ուսուցիչը կազմակերպում է հետևյալ ձևով. վերցնում է թիթեղյա ասուփորի հատակին կանանցքեր, իսկ կախարիչին՝ միայն մի անցք՝ 10մմ տրամագծով: Նա նուրբ մետաղալարի օգնությամբ ցույց է տալիս անցքերի առկայությունը: Հետո սուվոր խորանուզում է ջրի մեջ: Երբ այն ևլցվում է ջրով, կախարիչի անցքը փակում է մատով և սուվոր հանում ջրից: Ձուրը չի թափվում սուվորից, չնայած հատակի անցքերը բաց են: Երեխաները զարմանում են. առաջանում է հակառակ ռեակցիաներ և նրանց ունեցած գիտելիքների (եթե անոթի հատակին անցքեր կան, ապա ջուրը չի մնանրամեջ) և նոր ստացածների միջև: Բնական է, որ ստեղծվում է պրոբլեմային իրավիճակ, իսկ դա էլ առաջացնում է հարց՝ ինչպե՞ս կարող է դա պատահել: Սանշանակում է, որ ապահովվեց նպատակահարուցումը:

Պրակտիկայում կանգնեցնելով թեմայի մեջ նկարագրված էրկու տիպի հետազոտական մեթոդ՝ սովորական և պրոբլեմային: Պեսք է զբաղվել պրոբլեմային-հետազոտական մեթոդի զարգացմամբ, քանի որ ներկայացված մաներում, երբ այնքան էլ ուժեղ չէ սովորելու ցանկությունը երեխաների մեջ, պրոբլեմային ուսուցման մեթոդներն անփոփարիսելի են: Պրոբլեմային հետազոտության ունը կարող է ընթանալ ինչպես փորձնական, այնպես էլ տեսական ուղիով: Տեսական ուղիով ընթանալու դեպքում ուսուցիչն իր առջև նպատակ է դնում սովորողների համար բացահայտել երևույթը և տալ նրա հայտնագործման տրամաբանական ուղին, ցուցադրել առաջին հայտնագործողի տրամաբանությունը, այդ ուղիով առաջնորդել

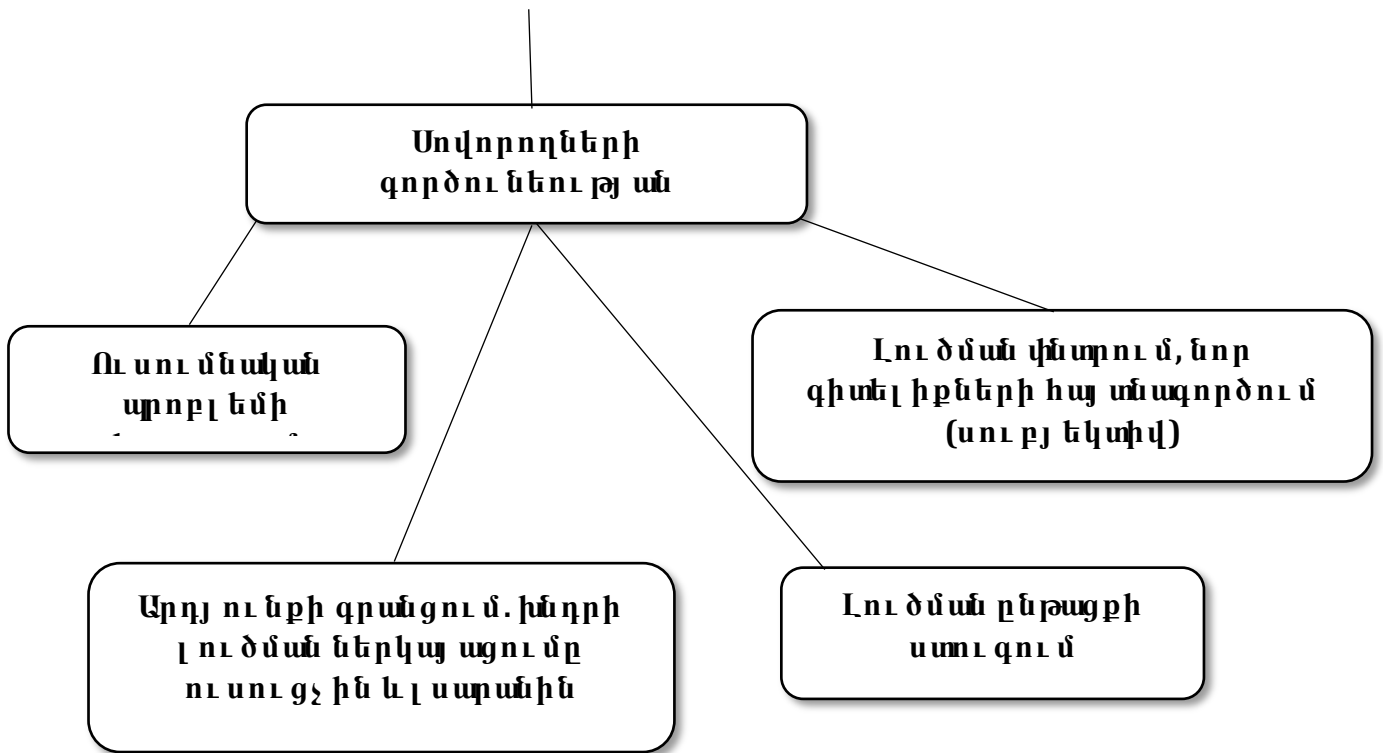
որոշել նաև հաշվողական եղանակով, այնուհետև փորձնական եղանակով ստացված արժեքը համեմատեն արդեն հայտնի արժեքի հետև կատարեն եզրակացություններ: Ուսուցիչը մի փոքր սեղեկություն է հաղորդում անկանոն ձև ունեցող մարմնի ծավալը որոշելու և կրթիմեդի եղանակի մասին, որով սովորողների մոտառաջացնում է արոբլեմային հոգեվիճակ և մոտիվացիայ սովորողն զգում է ուսուցչի կազմակերպած ուսումնական գործունեության մտավոր հաճույքն ու անհրաժեշտության իր համար և ընդգրկվում է նոր գործունեության մեջ՝ սպասելով ինչ-որ ավբանի: Այսինքն սովորողի մոտ ձևավորվում է մտավոր գործունեության պահանջմունք և նա ձգտում է ստանալ ու հայտնագործել անմտավոր հաճույքն ու բավականությունը:

Կարող էլ ինել նաև բացարթության արոբլեմային մեթոդ, որը մյուս մեթոդներից տարբերվում է նրանով, որ այստեղ ուսուցիչը չի սահմանափակվում աշակերտների ներքին բավարարվածության ապահովմամբ, մղում է նրանց որոշակի գործողությունների, որաբնագի նկատեն արոբլեմը, ձևակերպեն այն, վարկածներ առաքաքեն ու ստուգեն: Այս դեպքում սովորողները կարծիքներ են արտահայտում, բարձրաձայն համեմատում և հակադրում տեսակետներ, մերժում դրանք կամ պաքտպանում:

Դասախոսության արոբլեմային մեթոդը արոբլեմային շարադրանքից տարբերվում է նրանով, որ գրավում է ամբողջ դասը և նվիրվում է առավել ծավալուն արոբլեմի ու ծմանը: Որոշ հեղինակներ մտածում են, որ արոբլեմային է այնպիսի դասախոսությանը, որի ժամանակ առաքադրվում է մեկ կամ մի քանի արոբլեմներ և սովորողները պաքտ է փորձեն գտնել դրանց ու ծումն ինքնուրույնաբար: Հանգում ենք նրան, որ արոբլեմային ուսուցման մեջ մտնող բոլոր մեթոդներն ունեն որոշակի բնույթ. ապահովում են սովորողի իմացական ակտիվություն և բարձր մակարդակը:

Պրոբլեմային դասի կառուցվածքային մոդելը

ԸստՆիլսոնի՝ արոբլեմային դասերի կառուցումն այնքան դժվար է, որ դրանց մասին կարելի է խոսել միայն կատակով: Դասի ժամանակ սովորողների մտածողությունն ակտիվացնելու համար պետք է օգտագործել արոբլեմային հարցեր և հոգեվիճակներ, բայց կառուցել ամբողջական դաս հաջողվում է ոչ միշտ: Պրոբլեմային դաս կառուցելու մեխանիզմը կարելի է արտահայտել հետևյալ հաջորդականությամբ. ուսուցիչը պայմաններ է ստեղծում ինդիվիդուալ առաջարկելու համար, ղեկավարում է սովորողների գիտակցության մեջ հարցի ձևավորման գործընթացը և սվյալ օրինակով դիտարկում գիտական իմացության հիմունքները: Ինդիվիդուալ ընթացքում ցույց է տալիս նոր մտքի ծնունդն ու զարգացումը, իսկ սովորողներն ուշադիր հետևում են ընթացքին՝ յուրացնելով իրենց համար նոր տեղեկատվությունը: Պրոբլեմը բացահայտելու գործում կարևոր հարկանիշներ են. սեփական տեսակետն արագ փոխելու ընդունակությունը, հետազոտման օբյեկտին տարբեր կողմերից նայելը, կարողանալ ընդհանուրում գտնել հատուկը և միակը:

Պրոբլեմային դասի կառուցման մեթոդաբանությունը քննարկելիս դիտարկվում են.

- ✓ Ինդիվիդուալ մեթոդները. հետազոտական (ինդուկտիվ և դեդուկտիվ հետազոտություն), նախազծային:

- ✓ Դասի ընթացքում ինդրիլ ու ծման միջոցները. փորձ, աշխատանք տեղեկատվական աղբյ ուրների հետ, հետազոտում, մոդել ավորում:
- ✓ Ուսուցման մեթոդները. խոսքայ ին, դասախոսությ ուն, էքսկուրսիայ փորձ, գործնական աշխատանք խմբերում և այլն:
- ✓ Վարկածի առաջարկում և դրագրանցումը գրատախտակին, հետազոտում (տեսական և գործնական), տեղեկատվության փոխանակում խմբերում աշխատել իս, աշխատանքի ներկայացում:
- ✓ Տեղեկատվության մշակում (կարևոր տեղեկությունների առանձնացում, ավելի վաղ աված վարկածի հաստատում կամ հերքում):
- ✓ Դասի ընդհանրացում, ինդրիլ ու ծման այլ տարբերակների վերանայում, ինդրիլ ու ծման ստուգում:

Այսպիսով, արդիլ եմայ ին դառն գիտել իքների և հմտության ձեռքբերման, մտքի ակտիվացման և զարգացման գործունեությ ուն է (վերլ ու ծոլությ ուն, համադրում, համանմանությ ուն), ստեղծագործման սկիզբ, ելք դեպի հետազոտական գործունեությ ուն:

Եզրակացությ ուն

Ժամանակակից մանկավարժությ ան կարևոր ինդիկորներից մեկը գիտել իքի ձեռքբերման նկատմամբ սովորողների հետաքրքրությ ան իթանումն է, քանի որ սովորողների մեջ փոքր է գիտել իքի յ ուրացման գործընթացում ներգրավվածությ ան աստիճանը: Պարճառներից մեկն ավանդական տիպի դասերի կազմակերպումն է նոր սերնդի համար, որն ավելի ինքնուրույն է, հստակ պարկերացնում է իր պահանջները և հնարավորությ ուն ունի օգտվել ու

ստեղծկատվու թյ ան տարբեր աղբյ ու ընտրից: Ու ստի ավանդական դասը նրան չի կարող բավարարել :

Քաղակակրթու թյ ան զարգացման ողջ պատմու թյ ան ընթացքում, ֆիզիկան ամենաեական ազդեցու թյ ու նն է ու նեցել գիտաեինիկական առաջընթացի վրայինքն էլ զարգացել է այ դ առաջընթացին գու գահեռ: Ֆիզիկան ու սու ցանվել իս դրվու մ են մի շարք նպատակներ. զարգացնել սովորողների՝ ֆիզիկական երևույ թները բացաարել ու և տարբեր իրավիճակներում դրանք կիրառել ու հմտու թյ ու ններ, նպաստել սովորողների գիտական աշխարհայ ացքի և արժեհամակարգի ձևավորմանը, կերտել մտածող, ստեղծագործող և ժամանակի բուլ որ մարտահրավերներին պարաստ ճկու ն և մրցու նակ քաղաքացիներ: Զետագոսու թյ ու նները ցույ ց են տա իս, որ ներկայ ու մս ֆիզիկայ ի դարոցական լ աբորատորիայ ու մ կատարվող փորձերը չ ու նեն զարմացական, գայ թակողոլ պ ն ներու ժը, որն ու նեին նափկինու մ: Կարծու մ եմ նորագույ ն սեինուլ ոգիաների հրաջ ագործ հարկու թյ ու նները ստվերու մ են ֆիզիկայ ի իրական փորձը, և նույ նիսկ ամենաեեսաքրքիր ֆիզիկական ցու ցադրու մները խամրու մ են ՏՀՏ իրողու թյ ու ններից: Այ սորվասովորողն ինքնու թույ ն վիրսու ալ փորձեր «կատարել ու », ֆիզիկայ ից ու սու մնական ստեղծկատվու թյ ու ն ստանալ ու , ֆիզիկայ ի զարմանահրաջ աշխարհին ծանոթանալ ու շատայ լ աղբյ ու ընտր ու նի, քան նափկինու մ: Զետևաբար, ու սու ցման արդյ ու նալետու թյ ու նը բարձրացնել ու , դասարոցեսին սովորողների ներգրավվածու թյ ու նը մեծացնել ու , նրանց ինքնու թույ ն ու նը, մտածողական և ստեղծագործական ընդու նակու թյ ու նների զարգացու մն ապահովել ու համար մանկավարժ գիտնականները և հոգեբանները հայ տնագործեցին ու սու ցման գործընթացի դիդակտիկական նոր համակարգեր, որոնց մեջ իր ու թույ ն ստեղն ու նի **արորլ եմայ ին** ու սու ցու մը: Ու սու ցման այ ս մեթոդն ու նի մի շարք առալել ու թյ ու ններ.

- զարգացնու մ է սովորողների տրամաբանական, դիալ եկտիկական մտածողու թյ ու նը,
- ու սու մնական նյ ու թը դարձնու մ է ապացու ցել ի և այ լ ևս ոչ մի կաակած չ ի հարու ցու մ,
- ու սու ցման գործընթացը դարձնու մ է հու զական,
- ընձեռու մ է միջառարկայ ական, միջգիտական կաաբրից օգտվել ու հնարավորու թյ ու ն,

- ձեռք բերված գիտելիքները երկար ժամանակ մտապահվում են,
- ուսումնական այն ութի բազմաշերտընկալման հնարավորություն ունենք է ընձեռում,
- ինտենսիվացնում է ուսուցումը և արագացնում նրա տեմպը, մեծացնում է սովորողների ինքնագործունեության շրջանակը, լայնացնում նրանց որոնողական՝ հետազոտական աշխատանքներ կատարելու ուղիորտը, ծանոթացնում գիտական մեթոդներին:

Պեռևս Լայ բնիցն է զգացել ուսուցման այս ուղու արդյունավետությունը և գրել է. «Ես կցանկանայի, որ գյուղատարները տան այն ուղիների պատմությունը, որոնցով նրանք հասել են հայ մնացործության ունենքի»: Մեծ փիլիսոփան այդ ցանկությունը ունը հայտնում էր աճող սերնդի ուսուցումը բարձր մակարդակով կազմակերպելու համար:

Պրոբլեմայ ին ուսուցումը ուսուցչից պահանջում է մասնագիտական խոր պատրաստականություն և իր դասավանդած առարկայի բնագավառում, սովորողների ինքնագործունեությունը ունը կազմակերպելու վարպետություն և իմացություն անօրինաչափություն ունենքի խոր իրազեկություն:

Առավել ութ ունենքին զուգահեռ, ուսուցման այս բնագավառում կան բազմաթիվ չլուծված հարցեր, որոնցից հարկապես կարևոր են հետևյալները.

- ✓ հարկավոր է հայտնաբերել աշակերտների հոգեկան գործունեության այն օրինաչափությունները, որոնց հիման վրա կառուցվում է ուսուցման այս եղանակը,
- ✓ բացահայտված չեն արոբլեմայ ին ուսուցման տարատեսակներն ու աստիճանները՝ ըստաշակերտների իմացական ակտիվություն,
- ✓ ուսումնասիրված չեն արոբլեմայ ին ուսուցման կազմակերպման առանձնահատկությունները տարբեր դասարաններում և տարբեր ուսումնական առարկաների դասավանդման ընթացքում, արոբլեմը դասարանի թույլ աշակերտներին հացնելու ուղիները և այլն:

Պրոբլեմայ ին ուսուցումը զանգվածաբար կկիրառվի միայն այն դեպքում, երբ ուսուցիչները կուսումնասիրեն նրատեսական հիմունքներն ու արակտիկան և ստեղծագործորեն կարմատավորեն իրենց գործունեության մեջ: Այս դեպքում բարձր մակարդակով կլուսաբանվեն այս ուսուցման հետ կապված բազմաթիվ գիտական հարցեր, որն էլ հնարավորություն կստեղծի էլավել ի արդյունավետագործելու ուսուցման այս եղանակը՝ դարձնելու այն մակարդակի մեթոդական զինանոցի առավել ներգործուն և զենքերից մեկը:

Այս ամենից զատ ամենակարևորը մանկավարժության մեջ սերն է իրեն վստահված մատղ սերնդի և իր գործի նկատմամբ, քանզի բարի պուղներ ծնվում են միայն սիրուց:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Յու. Ա. Ամիրջանյան, Մանկավարժություն, 2005
2. Սերգեյ Մանուկյան, Ընդհանուր Մանկավարժագիտություն, Երևան 2005
3. Մանկավարժական Միություն, N 1, 2000, «Պորբլ եմայ ին իրավիճակի ստեղծման հնարները և մակարդակները»:
4. Գ. Վ. Հակոբյան, Սովորողների հետազոտական ունակությունների զարգացումը ֆիզիկայի դասավանդման ընթացքում, Երևան 1977
5. Յու. Կ. Բաբանսկի, Մանկավարժություն, Երևան 1986
6. Բնագետ3-4, 2010
7. Բնագետ4, 2020: